glazed and unglazed potsherds. The stove tile collection consisted of only several specimens. Tiles with a smooth surface (one specimen) were mostly used during the 19th–20th centuries while the other specimens, which were glazed and had floral and geometric designs, are earlier. Several glass shards and metal artefacts were also discovered.

Linas Girlevičius

Gardino gatvė 1 ir Vilniaus gatvė 1

2011 m. lapkričio mėnesį atlikti archeologiniai tyrimai Merkinės senojo miesto vietoje (UK 3680), sklypuose Gardino g. 1 ir Vilniaus g. 1. Merkinės apylinkėse gyventa jau X tūkst. pr. Kr. II pusėje. XIV–XV a. pradžioje Merkinė buvo svarbus strateginis punktas nuo kryžiuočių antpuolių skirtame apsaugoti panemunės gynybos ruože. Gyvenvietė buvo ant senovėje svarbaus istorinio kelio Vilnius–Krokuva. Pirmą kartą Merkinė paminėta 1359 m. Naugardo metraštyje. Nemuno ir Merkio santakoje esančiame piliakalnyje stovėjo Merkinės pilis. 1377 m. pilies apylinkes niokojo kryžiuočiai, 1391 m. lapkričio 30 pilį be kovos užėmė Vytauto kariuomenė. 1394 m. sausį pilį sudegino atsitraukdama įgula. Pilis atstatyta. 1403 m. sausį pilis sudeginta kryžiuočių, vėliau vėl atstatyta, nes minima ir XV a. viduryje. 1971 m. archeologinių tyrimų piliakalnio pylime metu nustatyti 3 jo raidos etapai. Manoma, kad Lietuvos krikšto metais (1387 m.) pirmoji Merkinės bažnyčia buvo įkurta pilyje. Tais pačiais metais Jogaila, būdamas Merkinėje, suteikė jai miesto (Magdeburgo) teises. 1418 m. įkurta parapinė bažnyčia. Spėjama, kad bažnyčios pastatas galėjo atlikti ir gynybinę – pilies forposto funkciją. Į ŠR nuo piliakalnio, už griovio, yra papilys. Iš R pusės papilys buvo apsaugotas 15 m pločio ir 2 m gylio grioviu, kuris dabar beveik visiškai užlygintas, užstatytas pastatais. Piliakalnio P ir V papėdėse yra papėdės gyvenvietė, kurioje rastas iki 2 m storio kultūrinis sluoksnis su XVI–XVII a. datuojamais radiniais, į R nuo piliakalnio yra XIV a. pabaigos – XV a. senkapis. XV a., po Žalgirio mūšio, Merkinės gyvenvietė – papilys – išsiplėtė. Manoma, kad jau XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje susiformavo miestelio centras, jame būta ne tik mūrinės gotikinės bažnyčios, bet ir daugiau mūrinių pastatų. XVI a. vidurys – XVII a. I pusė – Merkinės klestėjimo laikotarpis. Nuo XVI a. minimas Merkinės karališkasis dvaras ir seniūnija. Nuo 1529 m. Merkinė minima LDK neprivilegijuotųjų miestų sąraše. 1556 m. valdovas Žygimantas Augustas dar kartą suteikė miestui Magdeburgo teises (1776 m. panaikintos, 1791 m. savivalda atkurta), o 1569 m. – ir herbą. Taip pat suteikta turgaus ir 3 prekymečių privilegija. Merkinė žymima visuose XVI a. II pusės Abiejų Tautų Respublikos žemėlapiuose. 1605 m. Merkinės burmistras pakvietė vienuolius dominikonus ir padovanojo jiems mūrinius namus su sklypu (ties dabartine Jagmino gatve). Gyventojų daugėjo. 1558 m. Merkinėje gyveno 270, o 1604–1618 m., manoma, – apie 350–400 šeimų. Nuo 1616 m. Merkinėje kūrėsi žydai. 1633 m. patvirtintos odminių ir batsiuvių, 1639 m. – siuvėjų cechų privilegijos. Nemunaičių, Kauno, Daugų (Naujoji Vilniaus), Vilniaus (Senoji Vilniaus), Veisiejų ir Gardino gatvių sankryžoje buvusi trikampė turgaus aikštė performuota į trapecinę. Manoma, kad svarbiausios buvo Veisiejų ir Nemunaičių gatvės. 1648 m. Merkinėje mirė Abiejų Tautų

Respublikos valdovas Vladislovas IV Vaza. 1676 m. miestelio centre jėzuitai įsteigė vienuolyną. Per 1654–1667 m. Abiejų Tautų Respublikos–Maskvos karą ir per 1700–1721 m. Šiaurės karą Merkinė labai nukentėjo nuo maskvėnų ir Švedijos kariuomenių, prarado buvusią reikšmę. Per 1794 m. sukilimą Merkinę sudegino Rusijos kariuomenė. 1822 m. sudegė rotušė ir parduotuvės apie ją. 1831 m. uždarytas dominikonų vienuolynas ir mokykla. 1888 m. ant rotušės pamatų pastatyta stačiatikių cerkvė. 1861–1950 m. Merkinė buvo valsčiaus centras, dabar – miestelis Varėnos rajono savivaldybėje, seniūnijos centras. Tarybiniu laikotarpiu miestelyje pagal tipinius projektus pastatyta gana daug menkos architektūrinės reikšmės visuomeninės ir gyvenamosios paskirties pastatų. Tai iš esmės pakeitė miestelio ir jo centrinės dalies veidą.

2011 m. tyrimai atlikti miestelio centre. Čia ketinama pastatyti naują viešąjį tualetą (Gardino g. 1), rekonstruoti XX a. 7 dešimtmetyje statytą kultūros centro pastatą (Vilniaus g. 1).

Sklype **Gardino g. 1**, naujo viešojo tualeto ir suprojektuotos vandentiekio trasos vietose atlikti žvalgomieji tyrimai. Ištirti 2 bendro 8 m² ploto šurfai. *Šurfe 1*, kastame naujai statomo tualeto pastato vietoje, 0,9–1,25 m gylyje atkastos XIX a. statyto sanitarinio mazgo liekanos: mūrinis arkinės konstrukcijos pamatas, latakas ir akmenų grindinys greta jo, iš plytų mūryto kanalo anga, ketaus vamzdis (1 pav.). Galima manyti, kad šis statinys, kaip ir netoliese XIX a. pabaigoje pastatyta cerkvė, buvo skirtas Rusijos imperijos kariuomenės

1 pav. Gardino g. 1 šurfas 1 iš Š. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 1. Test pit 1 at Gardino St. as seen from the N.

2 pav. Vilniaus g. 1 šurfas 1 iš Š. Matyti išlikusi kultūrinio sluoksnio dalis. L. Girlevičiaus nuotr.

Fig. 2. Test pit 1 at Vilniaus St. 1 as seen from the N. Part of the surviving cultural layer is visible.

padalinio kariams. Įžemis šurfe nepasiektas ir 2–2,1 m gylyje, vertingų kultūrinio sluoksnio horizontų neaptikta. Kadangi naujas pastatas bus statomas ant polinių pamatų, kuriems poliai daromi gręžiant ertmes rankiniu būdu, tikimybė, kad atkastosios struktūros bus suardytos – menka.

Šurfe 2, kuris iškastas numatytos įrengti vandentiekio trasos vietoje, ankstyviausi kultūrinio sluoksnio horizontai stipriai apardyti XX a. I pusėje, kasant ūkinės paskirties duobę. Į duobę veikiausiai buvo suversti sudegę daiktai po gaisro. Įžemis šurfe pasiektas 1,3–1,35 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Ankstyviausias šurfe 2, taip pat ir tyrimų šiame objekte metu aptiktas radinys – XVI a. datuojamos plytos fragmentas. Tikėtina, kad ji į kultūrinį sluoksnį pateko ardant netoliese buvusį Merkinės rotušės pastatą. 2012 m. archeologiniai tyrimai šiame objekte bus tęsiami.

Sklype **Vilniaus g. 1** buvo numatyta atlikti detaliuosius tyrimus įrengiamos vandentiekio atšakos vietoje, tačiau realios 2011 m. atliktų darbų apimtys buvo mažesnės. Atlikti žvalgomojo pobūdžio tyrimai prie rekonstruojamo Merkinės kultūros centro pastato – ištirti 2 šurfai prie šio pastato V dalies, apytikrėse vandentiekio įvado vietose. Ištirtas 8 m^2 plotas.

Nesuardyto kultūrinio sluoksnio fragmentas aptiktas tik šurfo 1 V dalyje, esančioje atokiau nuo rekonstruojamo pastato (2 pav.). Bendras (su tarybiniu laikotarpiu supiltais horizontais) kultūrinio sluoksnio storis siekia 1,4 m, šurfe išlikusios nesuardytos kultūrinio sluoksnio dalies storis – iki 65 cm. Nesuardytosios kultūrinio sluoksnio dalies viršutinis – juodos žemės kultūrinio sluoksnio horizontas yra iki 45 cm storio. Jis pagal aptiktus radinius datuojamas XVII–XVIII a. Apatinis, ankstyviausias kultūrinio sluoksnio horizontas – juoda–tamsiai pilka smėlinga 15–20 cm storio žemė. Pagal šiame sluoksnyje aptiktą buitinės keramikos fragmentą jis datuojamas laikotarpiu, ne ankstesniu nei XVI a.

Tyrimų Merkinėje metu aptikti archeologiniai radiniai perduoti AKM.

Gardino St. 1 and Vilniaus St. 1

In 2011, field evaluations (a total of 16 m^2) were conducted on plots near the former market square in the central part of the town of Merkinė (S Lithuania), which has a rich history. The remains of a 19th-century sanitation network (Fig. 1) were discovered in test pit 1 in the plot at Gardino St. 1. It is thought that this structure was for Russian Imperial soldiers, like the Orthodox church erected in 1888 on the foundations of the town hall. A fragment of an intact cultural layer was found only in test pit 1 in the plot at Vilniaus St. 1 (Fig. 2). The earliest cultural layer horizon dates to a period no earlier than the 16th century.

Linas Kvizikevičius,
Gintautas Rackevičius

Kosto Jagmino gatvė

2011 m. Merkinės miestelyje esamų ir planuojamų požeminių komunikacijų remonto ir tiesimo vietose vykdyti tyrimai kasant šurfus. Šurfuose 4, 5 K. Jagmino gatvės atkarpoje tarp Stangės ir Smilties gatvių surastas 0,8–1,2 m storio sluoksnis, susidaręs XIX–XX a. Žemiausioje K. Jagmino gatvės dalyje (šurfas 5), ties istorinės miestelio dalies R riba stebėtas 85 cm storio suplautas rusvos spalvos